

4 ปี Young Smart Farmer ขอนแก่น

*

ธนเดช ต๋อศรี
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Email: p_torsee@yahoo.com

* บทความนี้เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้น ด้านความคืบหน้าโครงการ Young smart Farmer จังหวัดขอนแก่นในขณะปัจจุบันว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์โครงการมากน้อยเพียงใด

วารสารวิจัยสังคม ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2561) หน้า 93-118.

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศนั้น เป็นไปตามนโยบายที่เรียกว่า “Thailand 4.0” โดยมียุทธศาสตร์เน้นไปที่ 5 อุตสาหกรรมหลัก หนึ่งในนั้นคืออุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปอาหารและเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งเป็นการพัฒนาต่อยอดมาจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง”

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศภาครัฐจำเป็นต้องเปลี่ยนเกษตรกรธรรมดาให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ (Smart Farmer) จึงเป็นที่มาของโครงการ “การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็น Young Smart Farmer” ทั่วประเทศในปี 2557 เพื่อพัฒนาไปเป็น Smart Farmer ต่อไป โดยมีจังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ในการเป็น Logistic hub และเมืองนวัตกรรมอาหารและเกษตร

ผลการดำเนินโครงการนี้ในเบื้องต้น ทำให้เกษตรกรเกิดการสร้างเครือข่ายและมีองค์ความรู้ในด้านการจัดทำแผนชีวิต และการจัดทำบัญชีรายรับ-จ่าย ซึ่งในภาพรวมแล้วก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่ยังคงพัฒนาด้านประสิทธิภาพในการดำเนินงานใน 4 ด้าน คือ 1. กฎหมายซึ่งเอื้อประโยชน์และสนับสนุนโครงการในด้านต่างๆ 2. องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเฉพาะพื้นที่ 3. การจ้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ 4. การตรวจสอบการบริหารงานด้านคุณภาพ

คำสำคัญ : ขอนแก่น เกษตรรุ่นใหม่

4 Years of Khon Kaen Young Smart Farmer*

Tanadet Torsee

Puey Ungphakorn School of Development

Thammasat university

Email: p_torsee@yahoo.com

*This research article is a primary data collection for progress of Khon Kaen's Young Smart Farmer program which focused on project objectives.

Abstract

At present, “Thailand 4.0” is the target of an economic development of the country strategically focusing on five major industries, one among those is the agro-industries on food processing and bio-technology. This policy, of course, is respectfully observing the “Sufficiency Economy Philosophy” initiated by the late king Bhumibol Adulyadej.

In order to implement such policy, the government has to develop general farmers to be “smart farmers” under the project of developing new generation to be “Young Smart Farmers-YSF” all over the country in 2014, in hope that they will be “Smart Farmers” in the future. Khon Kaen is selected as strategic area in this regard to be developed as a logistic hub and innovation based on food and agriculture.

The outcome of this project was witnessed by the network connecting among farmers, the learning process on life program and income account development. Over on it could say that the objective of the project was fulfilled but efficiency of four aspects need to be improved namely, (1) legislation to contribute and support the project implementations, (2) knowledge body brought out of the research on specific areas, (3) hiring expert to transfer such knowledge, and (4) the assessment on quality management.

Keywords: Khon Kaen, Smart Farmer

เกริ่นนำ

บทความเรื่อง 4 ปี Young Smart Farmer ขอนแก่น เป็นความพยายามในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นว่า โครงการซึ่งถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ของประเทศ (Thailand 4.0) อย่าง Young Smart Farmer ในพื้นที่ยุทธศาสตร์ภาคการเกษตรของภาคอีสาน (Logistic hub) อย่างจังหวัดขอนแก่นนั้น มีความคืบหน้าเป็นไปตามวัตถุประสงค์โครงการ มากน้อยเพียงใด อนึ่ง การศึกษาในครั้งนี้ มิได้มีความพยายามที่จะประเมินผลโครงการดังกล่าวแบบครบวงจร เนื่องจากโครงการดังกล่าวยังอยู่ในระยะต้น และมีได้พยายามที่จะแสดงภาพตัวแทนของโครงการในระดับภูมิภาค หรือในระดับประเทศ โดยการศึกษาครั้งนี้ ส่วนหนึ่งมาจาก การสังเคราะห์จากบทความวิชาการด้านการเกษตร และอีกส่วนหนึ่งมาจาก การลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากสมาชิกกลุ่ม ประธานกลุ่ม และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำจังหวัด ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพปฐมภูมิจากผู้ที่มีส่วนได้เสียจริงในพื้นที่ทำให้เห็นถึงปัญหา และอุปสรรคเบื้องต้น ในการต่อสู้ดิ้นรนของเกษตรกร เพื่อที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติในปัจจุบันอย่าง Thailand 4.0 นั่นเอง

ภาพรวมเกษตรกรรมไทย

เป็นที่ทราบกันดีว่า สังคมไทยมีพื้นฐานดั้งเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรมด้วยการปลูกข้าวเป็นหลัก จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พอจะประมวลภาพได้ว่า ระบบเศรษฐกิจของชนบทไทยซึ่งมีเกษตรกรรมเป็นหลักนั้น เป็นระบบการผลิตแบบ “พอยังชีพ” กล่าวคือ ทุกครัวเรือนเป็นหน่วยทางการผลิตที่ดำรงอยู่ได้ด้วยแรงงานและปัจจัยการผลิตของตน โดยเป็นการผลิตเพื่อกิน เพื่อใช้ เป็นหลัก ผลผลิต

ส่วนเกิน จะนำไปแจกจ่ายญาติพี่น้อง หรือนำมาแลกสิ่งของที่ตนเองต้องการ (ดูเพิ่มเติมในชาย โพธิสิตา, 2555)

ด้วยลักษณะของระบบเศรษฐกิจเช่นนี้ ทำให้คนในชุมชนมีการพึ่งพากันเองสูง เปรียบเสมือนเครือข่ายที่ทำให้ชีวิตปลอดภัยขึ้น (Safety Net) จากการขาดแคลนจากภัยธรรมชาติต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเศรษฐศาสตร์เชิงศีลธรรมของชาวนา (The moral economy of the peasant) ของ เจมส์ ซี สก็อต (Scott 1976; อ้างใน รัตนา บุญมัทยะ โตสกุล, 2550) ที่ว่า คริวเรือนชาวนามีวัฒนธรรมการผลิตบนหลักศีลธรรม 2 เรื่อง คือ หลักการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Norm of reciprocity) และสิทธิที่จะดำรงชีพในระดับพอยังชีพ (The right to subsistence) ซึ่งสก็อตมองว่า หลักการทั้งสองประการนี้เป็นหลักฐานทางศีลธรรมที่แท้จริงด้านเศรษฐกิจของสังคมชาวนาโดยทั่วไป

หากแต่ระบบการพึ่งพากันเองในชนบทและการผลิตแบบ “พอยังชีพ” นั้นค่อยๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ โดยเริ่มตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 4 และสามารถเห็นได้ชัดเจนมากขึ้น ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัย พ.ศ.2475 รูปแบบเศรษฐกิจในชนบท ถูกดึงเข้าไปสู่การผลิตแบบทุนนิยมมากขึ้น ดูได้จากปริมาณโรงสีที่เพิ่มขึ้น และปริมาณสินค้าข้าวที่ส่งออกที่เพิ่มมากขึ้น (Zimmerman 1999; อ้างใน ชาย โพธิสิตา, 2555) ซึ่งมาจากการขยายตัวของการคมนาคมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และความต้องการอาหารจากต่างประเทศ

โดยชาย โพธิสิตา ได้สรุปไว้ว่า ชนบทของไทย ได้เข้าสู่ยุคทุนนิยมเต็มตัวแล้ว เนื่องจากรูปแบบที่ภาคเกษตรแบบพอยังชีพ ถูกแทนที่ด้วยวิธีการผลิตแบบทุนนิยมโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ เป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก โดยสรุปสภาพความเป็นอยู่ ของเกษตรกรไทยแบบทุนไว้ ดังนี้

1. ตลาดมีบทบาทสำคัญต่อการผลิตและการบริโภค กล่าวคือ เป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก รวมถึงมีแนวโน้มว่าเกษตรกรไม่ได้ผลิตสิ่งที่ตนเองต้องกินต้องใช้
2. รูปแบบการผลิตมีแนวโน้มเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว กล่าวคือ เกษตรกรเลือกผลิตทีละมากๆ จากความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ เช่น อ้อย ปาล์ม ยาง มัน เป็นต้น
3. ทุนและเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในวิธีการผลิต กล่าวคือ การที่เกษตรกรต้องการขายผลผลิตในปริมาณมาก เทคโนโลยีต่างๆ เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักร นั้นล้วนแต่มีต้นทุนทั้งสิ้นนั่นเอง
4. ธุรกิจเกษตรและอุตสาหกรรมมีบทบาทมากขึ้น เนื่องจากกลุ่มทุนเข้าไปผูกขาดระบบอาหารทั้งระบบ ตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเช่น “เกษตรพันธสัญญา” เป็นต้น
5. ผู้ผลิตในระดับท้องถิ่นเชื่อมโยงกับระดับสากล ด้วยข้อตกลงการค้าเสรีต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบทั้งในแง่ดี อาทิ เช่น การส่งออกไปขายยังต่างประเทศ และในแง่ลบ คือการขาดทุนจากการแข่งขันกับสินค้าราคาถูกจากต่างประเทศ เช่น กรณีกระเทียม เป็นต้น (ชาย โพธิตา, 2555: 168-174)

การเปลี่ยนจากเกษตรแบบพอยังชีพที่เน้นการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้มาเป็นเกษตรที่ผลิตเพื่อการค้าเป็นหลักนี้ อาจอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่อง เศรษฐศาสตร์เชิงอรรถประโยชน์ (peasants rational choice) ของแซมมวล พ็อปกิ้น (Popkin 1979; อ้างใน รัตนา บุญมัธยะ โตสกุล, 2550) ที่ว่า ชาวนาเป็นปัจเจกที่ไม่ได้ต้องการจะจำกัดการผลิตให้อยู่เพียงเพื่อยังชีพ แต่ยังแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีทางสังคมเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับมนุษย์กลุ่มอื่นๆ ในสังคม พ็อปกิ้น เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่ชาวนากับบุคคลอื่นๆ ไม่ได้ตั้งอยู่บนหลักการทางศีลธรรม

ตั้งที่สกัด เสนอมาแต่ประการใด หากแต่อยู่บนพื้นฐานอรรถประโยชน์ นิยม โดยพิจารณาว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นๆ จะเป็นประโยชน์ต่อ ชาวนาและครอบครัวเขามากแค่ไหน อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขของบริษัท ทางสังคมและเศรษฐกิจที่พวกเขาเผชิญอยู่

สอดคล้องกับข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2538 ที่ ระบุว่าเกษตรกรภาคอีสาน ซึ่งเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ มี รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพียง 24,331บาท/คน/ปี ซึ่งเมื่อเทียบกับคนกรุงเทพฯ ที่ มีรายได้ต่อหัวอยู่ที่ 238,849 บาท/คน/ปี จึงน้อยกว่ากันอยู่ถึง 9 เท่า ทำให้แม้ภาคอีสานจะมีพื้นที่ประชากรมากถึง 1 ใน 3 ของประเทศ แต่ กลับมีสัดส่วนของรายได้ในประเทศเพียง 1 ใน 10 และมีสัดส่วนความ ยากจนต่อประชากรมากที่สุดในประเทศถึงร้อยละ 28.6 (ธนาคารแห่ง ประเทศไทย, ออนไลน์) นี่จึงเป็นปัจจัยผลักดัน (Push factor) ที่แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยุคใน 2 ทศวรรษที่ผ่านมา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบของทุนนิยม หากต้องการที่จะมีความเป็นอยู่ที่ ดีขึ้นตามแนวคิดของ พ็อบกิน โดยหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุน แนวคิดของ พ็อบกินนั้น สามารถดูได้จากข้อมูลของ สำนักงานเศรษฐกิจ และการเกษตร (สศก.) ที่ระบุว่าโครงสร้างเศรษฐกิจของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือปี 2556 อันดับหนึ่งคือภาคการเกษตร โดยมี ผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับภูมิภาค(GRP)มากที่สุด 28% แบ่งเป็นข้าว 43% อ้อย 10% มันสัมปะหลัง 7% และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 3% (ประชาชาติธุรกิจ,ออนไลน์) ซึ่งทั้งหมดเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า การเกษตรในภูมิภาคนี้ ได้ปรับตัวเป็นจาก การผลิตแบบพอยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการขายเป็นหลักแล้ว นั่นเอง

นอกจากนี้การศึกษาในปัจจุบัน ยังพบว่าการทำมาหากินของ คนชนบทอีสานนั้น ในภาพใหญ่มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. ทำนา และปลูกพืชเชิงพาณิชย์อื่นๆ
2. แรงงานนอกระบบ
3. การขายสินค้าที่ผลิตจากอัตลักษณ์ชุมชน (นภาพร อติวานิชยพงศ์, 2557: 110)

โดยการค้นพบนี้สอดคล้องกับการให้คำจำกัดความเรื่อง “ชาวนารายได้ปานกลาง” ของแอนดรู วอล์คเกอร์ ที่สรุปว่าปัจจุบันชาวนาในประเทศไทยมีอาชีพที่หลากหลาย และไม่จืดเหมือนดังเดิม โดยอาศัยทรัพยากรและงบประมาณจากภาครัฐ มาสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญ (Andrew Walker อ้างใน จักรกริช สังขมณี, 2559: 8-10) ซึ่งเป็นการนำแนวคิดทฤษฎี “สังคมการเมือง” (Politics Society) ของปาร์ธา ฉัตเตอร์จี (Partha Chattjee) มาประยุกต์ใช้

จึงอาจขยายความต่อไปอีกได้ว่า ปัจจุบันลักษณะของเศรษฐกิจในภาคการเกษตรของไทยนั้น ได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพ มาเป็นการบูรณาการกับตลาด และเป็นการเพาะปลูกเพื่อการขายเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรตกอยู่ใต้การกำกับของทุน แม้ภาครัฐจะให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณในการสะสมทุนปฐมภูมิให้กับเกษตรกร ผ่านโครงการพัฒนาต่างๆ แต่ก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นการเอารัดเอาเปรียบจากทุนใหญ่ได้ ทำให้เกษตรกรเกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายต่างๆ ในรูปแบบที่ทับซ้อนกัน เช่น เครือข่ายสินเชื่อ เครือผลผลิต เครือขนส่งทางการเกษตร ฯลฯ โดยฉัตเตอร์จี เรียกว่า เศรษฐกิจนอกระบบ (Informal sector of the economy) ซึ่งมีลักษณะเป็นทุนนอกระบบ (Non-corporate capital) ซึ่งตอบสนองความจำเป็นด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ทำงานทุกคนในหน่วยการผลิต และเพื่อเคลื่อนไหวต่อยอดกับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือกลุ่มทุนในตลาด (Partha Chatterjee อ้างใน เกษียร เตชะพีระ, 2561)

การสรุปดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับโครงการวิจัยในภูมิภาคประเทศไทยในหัวข้อ “ความเปลี่ยนแปลงชนบทในสังคมไทย: บนความเคลื่อนไหวสู่ประชาธิปไตย” ซึ่งในส่วนของเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรได้ข้อสรุปว่า ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชนบท ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ได้ทำให้ระบบการผลิต และระบบ “สังคมชาวนา” ล่มสลายลง นำไปสู่การก่อรูปของสังคมชนบท แบบใหม่ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นสังคมผู้ประกอบการชนบท (Rural Entrepreneur Society) ซึ่งมีลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแนวระนาบ ในรูปแบบเครือข่ายต่างๆ แทนที่ความสัมพันธ์แนวตั้งในระบบอุปถัมภ์แบบเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในปัจจุบัน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2559)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคการเกษตรของไทยในปัจจุบัน จึงควรมุ่งเน้นไปที่กระบวนการสร้างหรือพัฒนาต่อยอด ที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ใน 2 หัวข้อ คือ

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงเกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการ
2. กระบวนการสร้างเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร ที่มีประสิทธิภาพในการต่อรอด้านต่างๆของเกษตรกร

เนื่องจาก ปัญหาสำคัญของภาคการเกษตรในปัจจุบัน ไม่ใช่การถูกขูดรีดจากภาครัฐ แต่เป็นการกีดกันการถูกเลือกปฏิบัติในการจัดสรรผลประโยชน์ ในการพัฒนาเศรษฐกิจให้กับตนเองอย่างเป็นธรรมนั่นเอง (Chatterjee อ้างใน, จักรกริช สังขมณี : 70)

ขอนแก่นกับการเกษตรแบบ 4.0

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนโมเดลเศรษฐกิจมาหลายครั้ง โดยเริ่มจาก “ประเทศไทย 1.0” ที่เน้นภาคเกษตรกรรมไปสู่ “ประเทศไทย 2.0” ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา จากนั้นประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “ประเทศไทย 3.0” ที่มียุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ ด้วยทุนต่างชาติผ่าน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน หรือ BOI (Board of Investment) เพื่อใช้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตเพื่อส่งออกไปยังตลาดโลก แม้จะทำให้เศรษฐกิจในช่วงต้น (ปี 2500-2536) มีอัตราการเติบโตต่อเนื่องที่ 7-8% ต่อปี แต่ภายหลังจากที่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตต้มยำกุ้ง ในปี พ.ศ.2540 อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศก็ตกลงมาอยู่ที่ระดับ 3-4% ต่อปีมาจนถึงปัจจุบัน (อ่านเพิ่มใน ภัคดี รัตนมุขย์, 2561)

เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก เจ้าของธุรกิจชาวต่างชาตินั้น ไม่มีกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างจริงจังให้กับคนไทย ทำให้ประเทศไทยขาดการสะสมทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนมนุษย์ สถานการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยนั้นกำลังติดอยู่ใน “กับดักประเทศรายได้ปานกลาง” (Middle Income Trap) กล่าวคือ การที่ประเทศไทยไม่สามารถขยับขึ้นไปแข่งขันกับประเทศคู่แข่งที่ขับเคลื่อนด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ อาทิ อิตาลี ญี่ปุ่นหรือเกาหลีใต้ ขณะเดียวกัน ประเทศไทยก็ไม่สามารถขยับลงมาแข่งขันกับประเทศคู่แข่งที่ขับเคลื่อนด้วยการผลิตสินค้าต้นทุนต่ำด้วยแรงงานมหาศาลอย่างจีน หรือเวียดนาม ประเทศไทยจึงติดอยู่ตรงกลาง (Struck in the Middle) และถูกมองว่าเป็นประเทศที่ “เหมือนกับทันสมัย แต่ไม่พัฒนา” (ภัคดี รัตนมุขย์, 2561:8-12) ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงมีอยู่แค่ 2 ทางเลือก หากปฏิรูปโครงสร้าง

เศรษฐกิจได้สำเร็จ ประเทศก็จะกลายเป็นประเทศที่มีรายได้สูง แต่หากทำไม่สำเร็จ ประเทศก็จะตกอยู่ในภาวะที่เรียกว่า “*ทศวรรษแห่งความว่างเปล่าไปอีกราน*” (สุวิทย์ เมษินทรีย์ อังในภักดี รัตนมุขย์, 2561:13)

จากปัญหาที่กล่าวไปข้างต้นนี้ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะยกเครื่องกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเสียใหม่ โดยเน้นการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี นวัตกรรมรวมถึงความคิดสร้างสรรค์ เพื่อที่จะนำพาประเทศไทยจาก Thailand 3.0 ไปสู่ Thailand 4.0 ซึ่งเป็นการน้อมนำกระแสพระราชดำรัส “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาประยุกต์สู่ยุทธศาสตร์สำคัญ 2 ยุทธศาสตร์คือ **การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก** ซึ่งการปรับเปลี่ยนเชิงยุทธศาสตร์นี้ จะทำภายใต้กลไก “*ประชารัฐ*” ซึ่งเป็นการผนึกกำลังกันของ 3 ภาคส่วนระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนโดยมี 5 กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายคือ กลุ่มเกษตรแปรรูปอาหารและเทคโนโลยีชีวภาพ กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพและเทคโนโลยีทางการแพทย์ กลุ่มอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยี Internet ที่เชื่อมต่ออุปกรณ์ต่างๆ กลุ่มเครื่องมืออุปกรณ์อัจฉริยะหุ่นยนต์และระบบเครื่องกล และกลุ่มเทคโนโลยีสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและบริการมูลค่าสูง (ภักดี รัตนมุขย์, 2561: 32-34)

จาก 5 อุตสาหกรรมหลักที่กล่าวไปข้างต้น จะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมเป้าหมายในกลุ่มที่ 1 คือ **กลุ่มเกษตรแปรรูปอาหารและเทคโนโลยีชีวภาพ** นั้น เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญในเศรษฐกิจมวลรวมของชาติ และถือเป็นกลุ่มที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสภาพปัญหาทางต่างๆ ด้านการเกษตร ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ประกอบกันนี้ การวางตำแหน่งยุทธศาสตร์เชิงเศรษฐกิจของภาครัฐตามแนวทาง 4.0 นั้น ยังกำหนดให้จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานของ

จังหวัดในปี 2560 ระบุไว้ว่า ซึ่งมีเป็นพื้นที่ทางการเกษตร 4,219,427 ไร่ หรือร้อยละ 62.07 ของพื้นที่ทั้งหมด และมีพืชเศรษฐกิจหลักคือ ข้าว อ้อย มัน และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (อ่านเพิ่มใน สำนักงานเกษตร จังหวัดขอนแก่น: ออนไลน์) เป็น Logistic hub ของภาคอีสาน และ เมืองนวัตกรรมอาหารและเกษตร (อ่านเพิ่มในนักคิด รัตนมุขย์, 2561) ซึ่ง การกระทำเช่นนั้นได้ตามแนวคิดแบบ 4.0 จำเป็นจะต้องมีการ เปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากของการเกษตร กล่าวคือการเปลี่ยน เกษตรกรธรรมดาให้เป็นเกษตรกรสมัยใหม่ (smart farmer)

ด้วยแนวคิดในการจะเปลี่ยนเกษตรกรธรรมดาให้เป็นเกษตรกร สมัยใหม่เนื่อง ทำให้เกิดโครงการ “การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ซึ่งมีอายุ ตั้งแต่ 17-45 ปี ให้เป็น Young Smart Farmer” ในปี 2557 โดยจะ เน้นหนักที่กระบวนการ “แลกเปลี่ยนความรู้และการสร้างเครือข่าย” เพื่อให้เกษตรกร เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และสามารถออกแบบการ เรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงสามารถ สร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาทำ อาชีพเกษตรกรรม โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้จัดการ เรียนรู้ ด้วยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ด้านการผลิตและการตลาด จนเป็นเกษตรกรมีอาชีพที่เป็นผู้นำทาง เกษตรท้องถิ่น

การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็น Young Smart Farmer ประกอบด้วย 4 กระบวนการหลักดังนี้

การจัดทำแผนชีวิต เป็นการปรับกระบวนการทัศน์ของเกษตรกร รุ่นใหม่และสร้างแรงจูงใจในการทำเกษตร โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรรุ่นใหม่ใช้ระบบแนวคิดใหม่ในการปฏิบัติกิจกรรมการเกษตร ตั้งแต่การผลิต การตลาด ไปจนถึงการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรด้วยการใช้ “แผนที่

กิจกรรม” เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อค้นหาความต้องการด้านวิชาการและเทคโนโลยี

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานระหว่างเกษตรกรรุ่นใหม่กับพี่เลี้ยง ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบเผชิญหน้า หรือแบบเฉพาะกิจจากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านหรือบุคคลต้นแบบ รวมถึงการศึกษาดูงาน การลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้ผ่านสื่อ สารสนเทศและสื่อออนไลน์

การเชื่อมโยงเครือข่าย เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเน้นหนักไปที่ การมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเชื่อมโยงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และกิจกรรมการเกษตร ตั้งแต่กระบวนการผลิต ไปจนถึงการตลาด นำไปสู่การเป็นผู้นำด้านการเกษตรในอนาคต

การประเมินศักยภาพ หลังจากกระบวนการพัฒนา 3 ส่วนที่ได้กล่าวไปข้างต้น เกษตรกรจะได้รับการประเมินคุณสมบัติ Young Smart Farmer จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งประกอบด้วย

1. มีรายได้ทางการเกษตรไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี
2. มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่
3. มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ
4. มีการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด
5. มีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค
6. มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม
7. มีความภูมิใจในความเป็นเกษตรกร (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559: 1-9)

ในแต่ละปีจะมีการคัดเลือกเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดละ 30 ราย โดยมี Young Smart ในปีก่อนหน้านั้นอย่างน้อย 5 ราย เป็นพี่เลี้ยง ซึ่งจากการดำเนินโครงการทั่วประเทศจากปี 2557-2559 มีตัวเลขจากกรมส่งเสริมการเกษตรว่า ได้ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 9,182 ราย ผ่านคุณสมบัติในการเป็น Young Smart Farmer 5,477 ราย และยังพบว่าในภาพรวมนั้นเมื่อเกษตรกรสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายของเกษตรกรรุ่นใหม่ได้แล้ว ยังมีความต้องการเรียนรู้วิชาการและเทคโนโลยีเฉพาะด้าน เพื่อยกระดับผลผลิตและสินค้าทางการเกษตรดังนี้

1. พัฒนางานวิจัยสู่งานปฏิบัติ
2. Smart Farm
3. การพัฒนาเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานสินค้าเกษตร
4. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว
5. การออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์
6. การเขียนแผนธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการรุ่นใหม่
7. การประกอบการเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรมตลอดห่วงโซ่อุปทาน
8. การจัดการส่งสินค้า ข้อมูลและทรัพยากร
9. ช่องทางการตลาด ตลาดทางเลือกและตลาดออนไลน์
10. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (กรมการส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560: 16-18)

Young smart farmer ขอนแก่น

สำหรับจังหวัดขอนแก่นจากการดำเนินโครงการ Young Smart Farmer ตั้งแต่ปี 2557 มาจนถึงปัจจุบันนั้น มี Young Smart Farmer อยู่ทั้งสิ้น 163 คน สมาชิกส่วนใหญ่ปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก

เช่น ข้าว มัน อ้อย มันสำปะหลัง หรือทำผ้าไหม เป็นต้น ซึ่งกลุ่มมีรูปแบบการบริหารโดยการจัดตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัด ประกอบด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน ประชาสัมพันธ์ 1 คน เกร็ดฎีก 1 คน และการเงิน 1 คน ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว เป็นเพียงการกำหนดบทบาทตามระเบียบเท่านั้น ดังจะเห็นได้จาก เมื่อมีงานกลุ่มหรือหัวข้อใดๆ ที่ต้องการตัดสินใจ ก็จะมีการประชุมกลุ่ม เพื่อพิจารณาและลงมติร่วมกันแบบประชาธิปไตย (กฎีสหยาญส์วส์ต, สัมภาษณ์, 24,29 มีนาคม 2561)

ซึ่งรายละเอียดต่างๆ ในกิจกรรมของกลุ่ม Young Smart Farmer ขอนแก่น ที่ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน มีกิจกรรม 2 แบบ คือ กิจกรรมที่ถูกกำหนดจากกรมส่งเสริมการเกษตร และกิจกรรมที่กลุ่มริเริ่มเอง โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

กิจกรรมที่ถูกกำหนดโดยกรมส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร กำหนดให้ YSF ในแต่ละจังหวัดเข้าร่วมอบรม 4 ระยะ (3 ครั้ง) ภายใน 1 ปี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 เป็นการปรับแนวคิด สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรที่สมัครเข้ามาใหม่ เข้าในแนวทางการรวมกลุ่ม และการสร้างความเชื่อมั่นในการทำเกษตร โดยรุ่นพี่ YSF

ระยะที่ 2-3 เป็นการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการไปอบรม ณ. สถานที่จริง อาทิ แปลงเกษตรของรุ่นพี่ หรือของกลุ่ม YSF ในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อให้เห็นแนวทางการทำเกษตร และเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงผลผลิตซึ่งเมื่อผ่านระยะนี้ องค์ความรู้ที่เกษตรกรจะต้องรู้ คือ การทำ “แผนชีวิต” และ “บัญชีรายรับรายจ่าย”

ระยะที่ 4 เป็นการจัดเวทีนำเสนอผลงาน ในรูปแบบการแสดงสินค้า และการจัดจำหน่าย ซึ่งในระยะที่ 4 นี้กลุ่ม YSF ขอนแก่น มีการประสานกับภาคีทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดงาน

นอกเหนือจากกิจกรรมที่ถูกกำหนดโดยกรมส่งเสริมการเกษตร ที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว กลุ่ม YSF ขอนแก่นยังมีกิจกรรมที่ภาคีอื่นๆ ร่วมเป็นเจ้าภาพอีกหลายกิจกรรมต่อปีในลักษณะ Road show ซึ่งในบทความนี้จะไม่ขอกล่าวถึง เนื่องจากมิได้เป็นกิจกรรมโดยตรงของเจ้าของโครงการคือ กรมส่งเสริมการเกษตร

กิจกรรมที่กลุ่มริเริ่มเอง

กิจกรรมที่ดำเนินการโดยกลุ่มเกษตรกร Young Smart Farmer ขอนแก่นเอง ที่เห็นได้ชัดเจนและต่อเนื่องคือ “การสัญจรเครือข่าย YSF เขต 4 ภาคอีสานตอนบน 11 จังหวัด” ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มีกิจกรรมทั้งหมด 11 ครั้ง ใน 11 จังหวัด โดยในปี 2558 จัดที่จังหวัดหนองบัวลำภู ปี 2559 จัดที่จังหวัดมหาสารคาม หนองคาย กาฬสินธุ์ นครพนม สำหรับในปี 2560 จัดที่จังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด มุกดาหาร เลย สกลนครและบึงกาฬ (ัญญลักษณ์ พลีพูล, สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2561)

นอกเหนือจากกิจกรรมที่กล่าวไปข้างต้น สมาชิกกลุ่มกลุ่ม YSF ขอนแก่นเอง จำนวน 55 คน ยังมีกิจกรรมการรวมกลุ่มย่อย เดือนละ 2 ครั้ง เพื่อร่วมกันวางแผนการผลิตของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมีภาคผลิตภัณฑ์ ออกมาจำหน่ายสู่ตลาดตลอดทั้งปี รวมถึงการระดมความคิด เพื่อหาช่องทางการตลาดในรูปแบบใหม่ๆ ตัวอย่างเช่น ในอนาคตอันใกล้นี้ กลุ่มจะเริ่มทำการทดลองรูปแบบหน้าร้านใหม่เวลาไป road show โดยจะทำเป็นเคาน์เตอร์เดี่ยว และทำระบบการขายใหม่ เพื่อให้ได้ตัวเลขที่

แน่นอน ซึ่งสามารถสะท้อนยอดการขายกลับไปยังพาณิชย์จังหวัด รวมถึงผู้จัดงาน เพื่อประโยชน์ในการร่วมงานครั้งใหม่ต่อไป และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาการเก็บเงินที่ผิดพลาด (ภักวรัตน์ ภิรมย์ไกรภักดี, สัมภาษณ์ , 25,29 มีนาคม 2561)

นอกจากนี้ ทางกลุ่มยังต้องการที่จะรวมกลุ่มผู้ที่มีความพร้อม ในการทำเกษตรอินทรีย์ขึ้นอีกกลุ่มหนึ่ง ย่อยจาก Young Smart Farmer เดิม เพื่อทดลองตลาด จากนั้นจะทำการผลักดัน กลุ่มคนที่ไม่สามารถทำอินทรีย์ได้เนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ (อ่านเพิ่มใน กรมวิชาการ เกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) แต่มีอุดมการณ์เดียวกัน 30 คนขึ้นไป ให้เร่งสร้างมาตรฐานต่างๆ เช่น GAP OTOP หรือ Q ฯลฯ ซึ่งเมื่อได้ครบทุกคนแล้ว ก็จะตั้งเป็นกลุ่มใหม่ขึ้นมาอีกกลุ่มชื่อ “กลุ่มสหกรณ์การเกษตรเกษตรรุ่นใหม่จังหวัดขอนแก่น” เพื่อให้ได้รับสิทธิ การสนับสนุนในด้านต่างๆที่มากกว่ากลุ่ม Young Smart Farmer ใน ปัจจุบัน (รณฤทธิ์ ฤทธิศร, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561) ซึ่งถือเป็น ความพยายามในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของกลุ่มนั่นเอง

โดยการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดที่ผ่านมา ของกลุ่ม YSF ขอนแก่นนั้น พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ดังนี้

1. ความไม่ต่อเนื่องในการรวมกลุ่มของสมาชิกบางคนจาก ข้อจำกัดในเรื่องของเวลา(ในการทำเกษตร)และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง
2. การออกจากกลุ่ม เนื่องจากต้องการเปลี่ยนอาชีพไปทำงานที่มีรายได้สูงกว่า
3. จำนวน YSF ขอนแก่น ในแต่ละอำเภอมีจำนวนน้อยมาก (ไม่เกิน 5 คน) ทำให้ไม่ได้รับความสนใจจากเจ้าหน้าที่รัฐในระดับตำบล หรืออำเภอ

4. แม้มีการอบรมการแปรรูป แต่ก็ไม่มีทุนในการเข้าถึงอุปกรณ์และไม่มีตลาดที่ชัดเจน
5. การแปรรูปจะจำกัดอยู่เพียง แค่ขั้นการแปรรูปสินค้าเกษตร ตัวอย่างเช่น “กบดึ่งพสุธา” (ภูติส หาญสวัสดิ์, 2561: สัมภาษณ์: สัมภาษณ์) ซึ่งยังไม่ถึงขั้นนวัตกรรมการแปรรูป
6. ไม่สามารถขอสินเชื่อในการทำโครงการจากสถาบันการเงินต่างๆ ได้ เนื่องจากไม่มี พรบ. หรือ กม. รับรอง
7. ในกรณีที่อนุญาตให้ผู้ที่ผ่านการอบรม สามารถเขียนโครงการไปกู้เงิน “สินเชื่อสานฝันเกษตรกรรุ่นใหม่” กับธนาคาร ธ.ก.ส. ได้ แต่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่บางส่วนยังไม่ทราบนโยบาย หรือหากทราบก็ต้องการหลักฐานยืนยันตัวตน เช่น ประกาศนียบัตร YSF ซึ่งสมาชิกกลุ่ม YSF ขอนแก่นส่วนใหญ่ ยังไม่ได้รับประกาศนียบัตรดังกล่าว

บทสรุป

จากการดำเนินโครงการ Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปัจจุบันนั้นอาจจะยังไม่สามารถทำการประเมินผลโครงการและนโยบายโครงการได้ เนื่องจากเป็นโครงการระยะยาวซึ่งอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยภาพรวมแล้วอาจกล่าวได้ว่าโครงการนี้ดำเนินการสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเกษตรในปัจจุบัน ที่ต้องการเปลี่ยนเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตร รวมถึงต้องการสร้างเครือข่ายให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองที่มากขึ้น

สภาพโครงการในปัจจุบันนั้น ถือได้ว่าเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเข้าสู่การเข้าร่วมโครงการในขั้นต่อไป ซึ่งในปีนี้จะเป็นการพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ (สงกรานต์ ทองสุขนอก, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561) โดยภาพรวม

แล้ว สามารถสรุปได้ว่า “เป็นไปตามวัตถุประสงค์โครงการด้านปริมาณ แต่ยังต้องพัฒนาวัตถุประสงค์ด้านคุณภาพ” กล่าวคือ โครงการนี้มีจำนวนผู้เข้าร่วมเพิ่มขึ้นทุกปี (จากตัวเลขของกรมฯ) รวมถึงสามารถ **สร้างเครือข่าย** เพื่อให้เกษตรกร เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และสามารถ ออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยจะเห็นได้ว่าการวางแผนของกลุ่ม Young Smart Farmer ขอนแก่น มีการวางแผนการผลิตและตลาด ทั้งระยะสั้น และระยะยาว มีการจัดการอุปสรรคที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะความ สับสนในการจัดการการเงินด้วยบัญชีรายรับรายจ่าย ซึ่งส่วนหนึ่งอาจ เป็นความสามารถพิเศษของประธานกลุ่มเอง ซึ่งเคยได้รางวัล เกษตรกร ดีเด่นสาขาบัญชีฟาร์มระดับภาคมาก่อน (ภูติศ หาญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 24, 29 มีนาคม 2561) แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่ากระบวนการในการ รวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหา นั้น เป็นผลที่ได้จากการสร้างเครือข่ายของ โครงการ

นอกจากนี้ การมีแนวคิดที่จะการคัดเลือกกลุ่มที่มีศักยภาพอยู่ แล้ว เช่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ย่อยเป็นกลุ่มเฉพาะ ไปหาตลาดใหม่ซึ่งมี ศักยภาพในเชิงพาณิชย์ และเป็นระบบเกษตรแบบพึ่งพาทุนที่ถูกส่งเสริม และควบคุมโดยรัฐบาล (อ่านเพิ่มใน เนตรดาว เกาถวิล, 2554) นั้น หาก มองในด้านการสร้าง Brand แล้ว ถือได้ว่าเป็นการสร้าง Brand Value ของกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้น หลังจากนั้น เมื่อกลุ่มไม่อินทรีย์ ได้รับการ ประกันคุณภาพสินค้าเรียบร้อยแล้ว ก็จะสร้างกลุ่มใหม่ที่สามารถ ต่อรองด้านสิทธิประโยชน์กับทางภาครัฐได้มากขึ้น (มากกว่า YSF ซึ่งจะ ขอล่าวดต่อไป) โดยวาง Positioning คือ “เกษตรคุณภาพ” ทั้งอินทรีย์ และไม่อินทรีย์ จึงเป็นการทำการตลาดทั้ง บน กลาง และล่างไปพร้อมๆ กัน ในลักษณะของการทดลอง ซึ่งหากตลาดไหนทำดีที่สุดก็อาจจะเน้น ไปที่ตลาดนั้น ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนนั้นเห็นว่า เป็นผลที่ได้จากการ รวมกลุ่มเช่นกัน หากแต่โจทย์ที่สำคัญที่สุดของทางกลุ่ม ในการดำเนิน

กิจกรรมนี้ในอนาคตก็คือ ผู้บริโภคของทางกลุ่มต้องเข้าใจให้ได้ว่า Brand DNA (อ่านเพิ่มใน สมวงศ์ พงศ์สถาพร, 2537) ของกลุ่มคือ “ผลผลิตเกษตรคุณภาพ” นั่นเอง

ในทางกลับกัน หากมองในเชิงประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการในด้านคุณภาพแล้ว การมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาคน (เกษตรกร) ให้เป็น “เกษตรกรสมัยใหม่” โดยถ้ามองจากยุทธศาสตร์แบบ 4.0 แล้ว ก็เพื่อที่จะพัฒนาไปเป็นผู้ประกอบการเกษตรรายย่อยที่เน้นนวัตกรรมทางการเกษตร ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว 4 ปีที่ผ่านมา ทางกลุ่มน่าจะมีความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีทั้งการสื่อสารและการเกษตร) อยู่พอสมควร หากแต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า แม้ทางกลุ่มจะนำเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น Line มาช่วยในการรวมกลุ่ม การแบ่งปันข้อมูลทางการตลาด และการให้ความรู้ด้านการเกษตรของสมาชิกกลุ่มก็ตาม แต่ก็ยังไม่ใช่เทคโนโลยีที่ช่วยในด้านการผลิต เช่น Smart Farm ซึ่งในความเป็นจริงแล้วในบางพื้นที่ ก็อาจไม่ตรงกับความต้องการ และความสามารถในการเข้าถึงของกลุ่มในปัจจุบัน (พิมล ภิรมย์ไกรภักดิ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561) นอกจากนี้ ในภาพรวมแล้ว ทางกลุ่มก็ยังคงขาดองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมทางการเกษตร (*การแปรรูปในระดับสูง*) และองค์ความรู้ด้านการตลาด (*การเขียนแผนธุรกิจ*) อีกด้วย (ณัฐธิดา ปะลา, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561)

ประกอบกันนี้การที่เกษตรกรกลุ่มนี้ ไม่มีกฎหมายที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเอื้อประโยชน์และสนับสนุนโครงการในด้านต่างๆ (เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 2548) จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้จะเป็นกลุ่มที่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจากสื่อของภาครัฐ แต่ก็ถือว่าเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีตัวตน (Identity) ด้านการเกษตรจากภาครัฐบาลด้วยเช่นกัน เนื่องจากการไม่มีกฎหมายที่เป็นรูปธรรมนั้น

ถือเป็นอุปสรรคสำคัญพื้นฐาน ที่สะกิดกันมิให้เกษตรกรเข้าถึงทุนต่างๆ และยังทำให้ภาคีหรือเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนไม่สามารถบูรณาการการทำงาน ให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเกษตรกรได้นั่นเอง

ในประเด็นสำคัญที่นอกเหนือไปจากนี้ จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นในครั้งนี่ยังพบว่าแม้กลุ่ม YSF ขอนแก่นนั้น สามารถสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาทำอาชีพเกษตรกรรม โดยมีตัวเลขของผู้ที่เปลี่ยนมาทำอาชีพเกษตรกรรม อยู่ที่ 36 คน จาก 163 คนของกลุ่ม แต่จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มกลับพบว่า ในกลุ่มย่อย 55 คน ซึ่งมีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งนั้น กลับมีเพียงแค่ 11 คนที่มีรายได้ถึง 180,000 บาท/ปี ซึ่งถือเป็นการประเมินคุณสมบัติเบื้องต้นข้อแรก ในการเป็น Young Smart ของกรมส่งเสริมการเกษตรเอง (ภูติส หาญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 24, 29 มีนาคม 2561) นี่อาจเป็นเหตุผลสำคัญในการละทิ้งกลุ่ม และอาจเป็นปัญหาเชิงคุณภาพของโครงการ สำหรับการดำเนินตามยุทธศาสตร์ 4.0 ในอนาคตต่อไป

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้เขียนเสนอแนะว่า นอกเหนือจากความต้องการเรียนรู้วิชาการและเทคโนโลยีเฉพาะด้าน 10 อย่าง เพื่อยกระดับผลผลิตและสินค้าทางการเกษตรที่กรมส่งเสริมทางการเกษตรได้สะท้อนออกมาข้างต้นแล้ว ผู้เขียนยังเห็นว่าสิ่งที่กลุ่ม YSF ขอนแก่น และโครงการ YSF ขอนแก่น ต้องการอย่างเร่งด่วน ณ ปัจจุบันนั้น อาจสรุปได้ดังนี้

1. กฎหมายซึ่งเอื้อประโยชน์ และสนับสนุนโครงการในด้านต่างๆ
2. องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเฉพาะพื้นที่ (เพื่อหาความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ ทางด้านเทคโนโลยีและการตลาด เป็นต้น)

3. การจ้างผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวเกษตรกรในพื้นที่ มาถ่ายทอดความรู้ให้

4. การตรวจสอบการบริหารงานที่เน้นความสัมฤทธิ์ผลด้านคุณภาพ (ตัวอย่างเช่น มาตรฐานในการคัดเลือก YSF การบริหารงบประมาณต่างๆ ฯลฯ)

ทั้งนี้ก็เพื่อให้โครงการนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเกษตรกรอย่างแท้จริง และเป็นไปตามข้อสรุปทางด้านวิชาการในปัจจุบัน (*การสร้างผู้ประกอบการชุมชน และเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพที่สามารถต่อรองกับอำนาจทุนและรัฐ*) ที่ได้เสนอไว้ข้างต้น และยังสามารถตอบสนองนโยบายของภาครัฐ ด้วยโครงการที่มีความสัมฤทธิ์ผลทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ นั้นเอง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). **การผลิตพืชอินทรีย์**. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบตรวจรับรองมาตรฐานการผลิต กองพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560ก). **Young Smart Farmer อนาคตและทิศทางภาคเกษตรไทย**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560ข). **Young Smart Farmer อนาคตและทิศทางเกษตรไทย เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เกษียร เตชะพีระ. (2561). อ่านชานาการเมือง 3. **มติชนสุดสัปดาห์**. 37,1901 (20-26 มกราคม). ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_22529. (วันที่เข้าถึง 22 มิถุนายน 2561).
- จักรกริช สังขมณี. (2559). **ชานาการเมือง อำนาจเศรษฐกิจชนบทใหม่ของไทย**. กรุงเทพฯ: ฟ้ายเดี่ยวกัน
- ชาย โพธิ์สิตา. (2555). “ชนบทไทยในวิถีทุนนิยม”. **วารสารราชบัณฑิตยสถาน** 37,4 (ต.ค.-ธ.ค.): 163-165.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2543). **เศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**.(ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก: <http://www.ryt9.com/s/ryt9/228404> (วันที่เข้าถึง 11 เมษายน 2561)

- นภาพร อติวานิชยพงศ์. (2557). “คนชนบทอีสานกับการทำมาหากิน: ความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย”. **วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา** 33, 2 (ก.ค.-ธ.ค.): 103-127.
- เนตรดาว เถาถวิล. (2554). “เฮ็ดอยู่ แต่บ่พอกิน: คำถามว่าด้วยการพึ่งพาตนเองของชาวนาเกษตรอินทรีย์ ในโลกโลกาภิวัตน์ และการพัฒนา”. **วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา** 30, 2 (ก.ค.-ธ.ค.): 81-109.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2559). **พลิกโฉมอีสาน**. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก: https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1455093798 (วันที่เข้าถึง 11 เมษายน 2561)
- ภัคดี รัตนมุขย์. (2561). **Thailand 4.0 ตอบโจทย์ประเทศไทย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ก้าวข้ามกับดัก ประเทศไทย 3.0**. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน
- รัตนา บุญมัธยะ โตสกุล. (2550). “ชาวนาอีสาน ชาติไทย และการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย”. **วารสารสังคมศาสตร์** ปีที่ 19,1 (มกราคม – มิถุนายน): 69-129.
- สมวงศ์ พงศ์สถาพร. (2537). **Practical IMC การสื่อสารแบบผสมผสานภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: พิฆเณศ พรินติ้ง
- สำนักงานเกษตรจังหวัดขอนแก่น. (2560). ข้อมูลพื้นที่การเกษตร จังหวัดขอนแก่น.(ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก: <http://www.khonkaen.doae.go.th/> (วันที่เข้าถึง 11 เมษายน 2561)
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2559). **ลืมตาอ้าปาก จากชาวนาสู่ผู้ประกอบการ**. กรุงเทพฯ: มติชน

สัมภาษณ์

ณัฐธิดา ปะลา. สมาชิกกลุ่ม Young Smart Farmer ขอนแก่น. 29 พฤษภาคม 2561. **สัมภาษณ์.**

ฉัญญลักษณ์ พลีพูล. นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ กรมส่งเสริมการเกษตร จังหวัดขอนแก่น. 26 มีนาคม 2561. **สัมภาษณ์.**

พิมล ภิรมย์ไกรภักดิ์. สมาชิกกลุ่ม Young Smart Farmer ขอนแก่น. 29 พฤษภาคม 2561. **สัมภาษณ์.**

ภูติส หาญสวัสดิ์. ประธาน Young Smart Farmer ขอนแก่นและเกษตรกรดีเด่นระดับภาค สาขาบัญชีฟาร์ม. 24, 29 มีนาคม 2561. **สัมภาษณ์.**

ภควัฒน์ ภิรมย์ไกรภักดิ์. ประชาสัมพันธ์กลุ่ม Young Smart Farmer ขอนแก่นและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเพาะเลี้ยงเห็ด ขอนแก่น. 25, 29 มีนาคม 2561. **สัมภาษณ์.**

รณฤทธิ์ ฤทธิศร. สมาชิกกลุ่ม Young Smart Farmer ขอนแก่น. 29 พฤษภาคม 2561. **สัมภาษณ์.**

สงกรานต์ ทองสุขนอก. ประธาน Young Smart Farmer ขอนแก่น. 29 พฤษภาคม 2561. **สัมภาษณ์.**